

ALCHYMIIE 2

PŘENOS ARABSKÉ VZDĚLANOSTI DO EVROPY

- **ze Španělska**

např. překladatelská škola v Toledu (12.st.)

- **přes Sicílii a jižní Itálii**

Michael Scotus (1180-1326?)

(dvorní hvězdář Friedricha II.)

De alkemia; překlady z arabštiny

- **křížáckými válkami**

1. - 1096

5. - 1228

STŘEDOVĚKÁ EVROPSKÁ ALCHYMIE

Compositiones ad tingenda (8. stol.)

Mappae clavicula ad efficiendum aureum (přepis z 10. stol.)

Theophillus (konec 10. stol.)

Schedula diversarum artium

Španělské zlato

z mědi, popela z bazilišků, lidské krve a octa

pěstování bazilišků z vajec kohoutů, vysezených ropuchou

popel z bazilišků - oxid zinečnatý

⇒ španělské zlato = **mosaz**

Albertus Magnus (Albert von Bollstädt, 1206-1283)

fyzika, geografie, astronomie,
mineralogie, alchymie, zoologie,
fysiologie ...

*Non est probatum hoc quod
educitur de plumbo esse aurum,
eo quod sola ars non potest
dare formam substantialem.*

De Mineralibus

(Není dokázáno, že zušlechtěné olovo se stane zlatem, umění samo nemůže dát vzniku substanciálních forem.)

Roger Bacon ("*Doctor Mirabilis*") (1214-1292)

De Oleo Antimonii Tractatus

Communia naturalium

Arnaldus Villanovanus (Arnaldi de Villa Nova, ?1235-1311)

Rosarium philosophorum

*Questiones tam essentials quam accidentales de lapide
philosophorum*

Raymundus Lullus (Lull, Lullius, Lully, "*Doctor Illuminatus*", 1235-1315)

podvrhy, např. *Testamentum, Theorica et practica*

Bernardus Trevisanus (1406–1490)

? *De transmutatione metallorum liber*

Liber de secretissimo philosophorum opere chemico

VÝZNAMNÍ ČEŠTÍ ALCHYMISTÉ

arcibiskup **Arnošt** z Pardubic (1297-1364)

arcibiskup **Sigismund Albicus** z Uničova (Zikmund Albík, ?1358-1427)

arcibiskup **Konrád** z Vechty (+1431)

Johannes Ticinensis (?Jan Těšínský)

Processus de lapide philosophorum (1412)

Aenigma de lapide

(v 16 . stol. česky: *Alchymie Jana Těšínského kněze*)

?**Jan z Lazu - Lasnioro** (*Laz-nien-oro*)

*Mistra Antonia z Florencie Cesta spravedlivá
v alchymii* (1457)

Praktyky Testamentu Rajmunda Lullia
(překlad spisu neznámého autora)

Jan Zbyněk Zajíc z Hazmburka (+1616)

Jak se má Merkur koagulovati
Cinobr jak se fixuje

Jakub Krčín z Jelčan (1535-1604)

Václav Vřesovec z Vřesovic (1532-1583)

Petr Hlavsa z Liboslavi (+?1589)

RUDOLF II.

**Rudolf II. Habsburský
1552 ve Vídni - 1612 v Praze**

**Rudolf II. jako Vertumnus,
Giuseppe Arcimboldo, 1591**

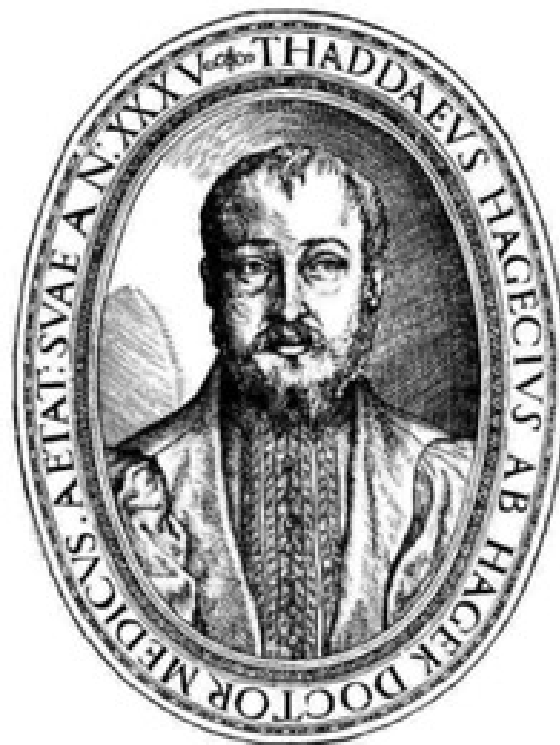
ALCHYMISTÉ NA DVOŘE CÍSAŘE RUDOLFA II.

Tadeáš Hájek z Hájku
(*Thaddaeus Hagecius ab Hagek*, 1525-1600)

*De cerevisia ejusque conficiendi
ratione, natura, viribus et
facultatibus.*

Frankurt, 1585

(O pivě a způsobách jeho přípravy,
jeho podstatě, silách a účincích)

vybíral odborníky pro císařský dvůr
- dánský hvězdář Tycho de Brahe
- polský astronom Jan Kepler
- zkoušel všechny alchymisty

Jakub Hořčický-Sinapius z Tepence (1575-1622)

Šimon Tadeáš Budek z Lešína a Falkenberka (?)
hlavní císařský hledač drahých kamenů

Phillip Lang z Langenfelsu

Johannes Frank z Frankhenfelsu
Epistola de arte chymica, 1636

Michael Mayer (Maier, 1569-1622)
Atalanta fugiens, 1617

Anselmus Boëtius de Boodt (+?1634)

John Dee (1526-1608)
matematik, astronom, geograf, astrolog,
alchymista

Monas Hieroglyphica

Eduard Kelley (Kelly, 1555-1597)
De lapide philosophorum

Michal Sendžimir (Sendivoj,
Sendivogius, Sensofax) ze
Skórska (1566-1646)

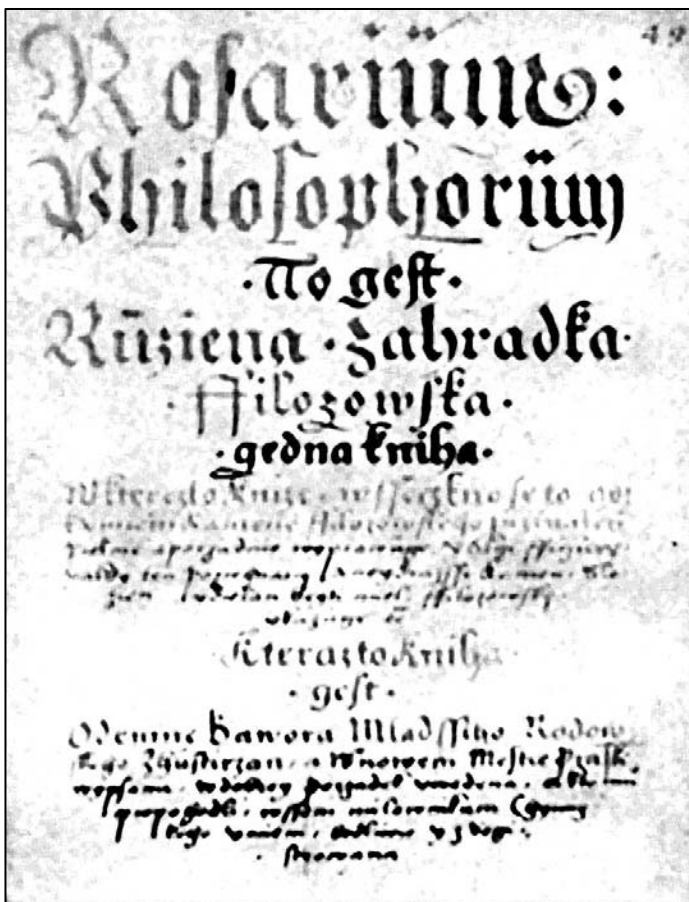
Alexander Seton-Cosmopolita,
+1603
*Cosmopolitae Novum Lumen
Chymicum*

Hans Heinrich Mueller, 1607

Bavor Rodovský mladší z Hustiřan (1526-1600)

Bavor Mladší Rodovský
z Hustiřan a na Radostovic.

Vo Hermesově filozofii

← **Rosarium philosophorum
(překlad)**

Turba philosophorum (překlad)

**Řeči filozofské o kameni
filozofském**

**Kniha o dokonalém umění
chymickém**

"Česká alchymie"

Kuchařský předpis na vepřový žaludek v omáče od Bavora Rodovského

Kuchařství, to jest knížka o rozličných krmích, kterak se užitečně s chutí strojiti mají, 1591

Vepřový žaludek v kondymentu takto dělej:

Vezmi žaludek vepřový a zřež co na nejmenší kusy můžeš tence. Vezmi petružel, polej, mátu a šalvěj zetřenou. Zsekej tvrdá vejce s bílým chlebem a kmínu k tomu, což se bude zdáti a málo pepře. Vezmi vejce a to ztluc s octem na míse, aby příliš nebylo kyslé a to vlej na ten kaldún, přičině šmalce k tomu a nechajž tak, at' dobře povře v tom šmalci a at' to nebude příliš husto, než nepřesoluj. A když bude dobře, dada na mísu jez.

FAUSTŮV DŮM

pol.14.st. - kníže Václav
Opavský

1590 - Eduard Kelley

18.st. - Mladota ze Solopisk

Faustův dům, konec 19. st.

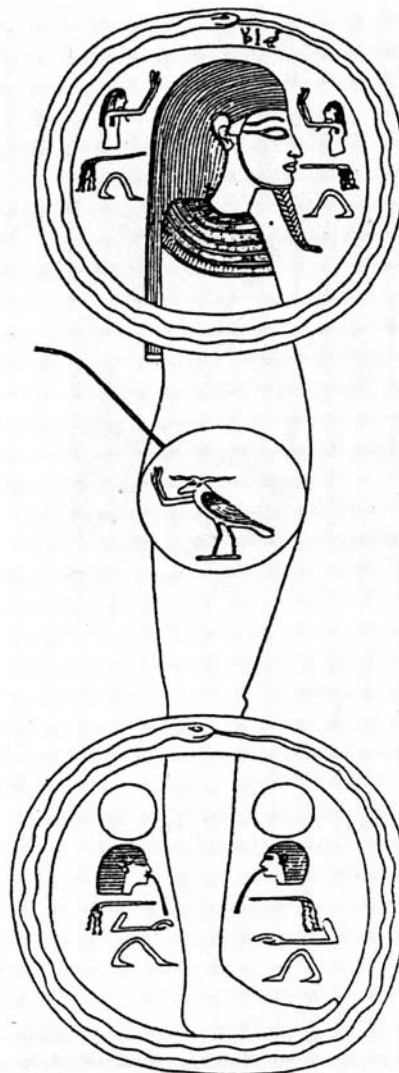

ALCHYMICKÁ SYMBOLIKA

ALCHYMICKÁ SYMBOLIKA - UROVOROS

řecký rukopis,
Bibliothèque
Nationale, Paris

urovoros z Tutanchamonova hrobu

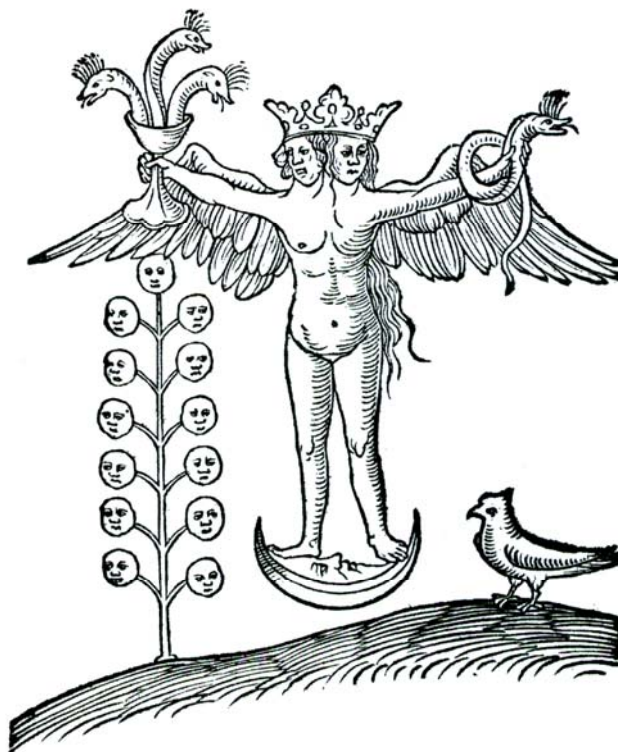
aztécký urovoros

čínský urovoros

ALCHYMICKÁ SYMBOLIKA - HERMAFRODIT

*Rosarium
philosophorum,
1550*

VELIKÉ DÍLO

SOLVE ET COAGULA

(rozpuštění a srážení)

POCHODY PROMĚN HMOTY

Pseudegeber (13. stol.)	Ripley (15. stol.)	Lullius (1500)	Michelspacher (1615)
<i>calcinatio</i>	<i>calcinatio</i>	<i>solutio</i>	<i>calcination</i>
<i>sublimatio</i>	<i>congelatio</i>	<i>elutio</i>	<i>sublimation</i>
<i>solutio</i>	<i>fixatio</i>	<i>congelatio</i>	<i>solution</i>
<i>coagulatio</i>	<i>solutio</i>	<i>fixatio</i>	<i>putrefaction</i>
<i>cibatio</i>	<i>digestio</i>		<i>distillation</i>
<i>destillatio</i>	<i>destilatio</i>		<i>coagulation</i>
<i>putrefactio</i>	<i>sublimatio</i>		<i>tinctur</i>
<i>ceratio</i>	<i>separatio</i>		
<i>fermentatio</i>	<i>ceratio</i>		
<i>exaltatio</i>	<i>fermentatio</i>		
<i>augmentatio</i>	<i>multiplicatio</i>		
	<i>proiectio</i>		

<i>calcinatio</i>	Beran
<i>congelatio</i>	Býk
<i>fixatio</i>	Blíženci
<i>solutio</i>	Rak
<i>digestio</i>	Lev
<i>distillatio</i>	Panna
<i>sublimatio</i>	Váhy
<i>separatio</i>	Štír
<i>ceratio</i>	Střelec
<i>fermentatio</i>	Kozoroh
<i>multiplicatio</i>	Vodnář
<i>projectio</i>	Ryby

podle znamení zvířetníku

J. Pernety
Dictionnaire Mytho-Hermétique
 Paris, 1787

podle planet

<i>calcinatio</i>	Merkur
<i>putrefactio</i>	Saturn
<i>sublimatio</i>	Jupiter
<i>solutio</i>	Měsíc
<i>distillatio</i>	Venuše
<i>coagulatio</i>	Mars
<i>extractio</i>	Slunce

**Stefan
Michelspacher
Cabala, Spiegel
der Kunst und
Natur, 1615**

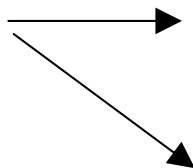
Co to znamená... ?

<i>augmentatio</i>	zmnožení
<i>calcinatio</i>	zvápňení, přeměna na oxid = popel kovu
<i>ceratio, inceratio</i>	zvoskovatění = změkčení netavitelných látek (sublimace s arsenikem, rtutí nebo sírou)
<i>cibatio</i>	pohlčení
<i>coniunctio</i>	spojení, sloučení (<i>elementorum coniunctio</i> sloučení živlů)
<i>coagulatio = congelatio</i>	srážení, ale i krystalisace
<i>destillatio</i>	překapávání, včetně <i>destillatio per filtrum</i> , <i>vytažení subtylnosti těl kapalných</i>
<i>elucio</i>	promytí, obmytí

<i>exaltatio</i>	zušlechtění
<i>fermentatio</i>	zkvašení (pochod, při němž se vylučuje sedlina = kvasnice)
<i>fixatio</i>	ztužení látky za pomoci ohně (po rozloučení sublimací, odpařováním nebo destilací)
<i>proiectio</i>	"vhození" kamene mudrců do roztaveného kovu
<i>putrefactio</i>	shnití, zčišťování (dlouhodobý záhřev destilátu v pařícím s koňským hnoji, dlouhodobé vystavení slunečnímu záření)
<i>separatio</i>	rozloučení (<i>elementorum separatio</i> rozloučení živlů)
<i>solutio</i>	rozpuštění
<i>sublimatio</i>	sublimace, vytažení subtylnosti těl hmotných
<i>vaporisatio</i>	odpaření

fermentatio

víno : kalný mošt

čiré víno

sediment (kvasnice)

zušlechtění moštu účinkem kvasnic ⇒

kvasnice předobrazem kamene mudrců

putrefactio (síla vyvolávající hnití)

tělo v hrobě = osvobození duše od neušlechtilých částí

sublimatio = zušlechtění těla - uniká duše

(angl. *sublime* - vznešený, nádherný, zušlechtěný)

ALCHYMICKÁ SYMBOLIKA - VELIKÉ DÍLO

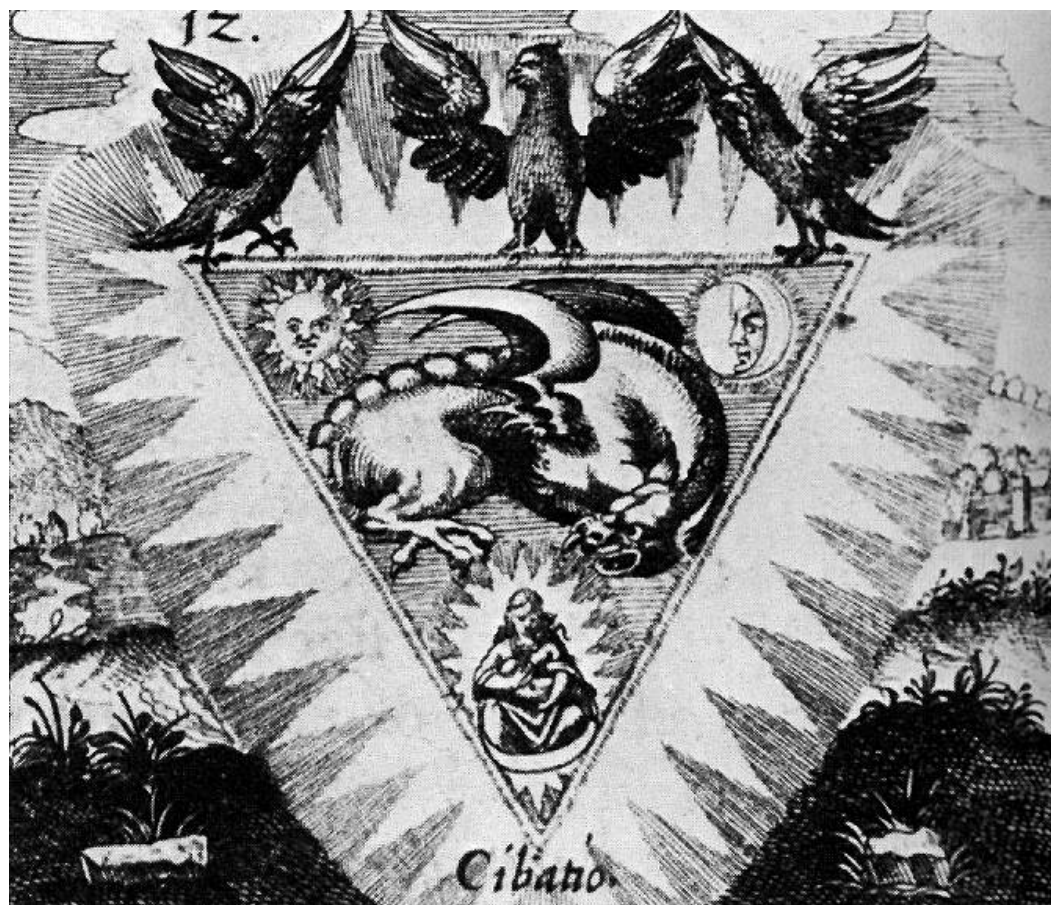
J.D.Mylius, *Philosophia Reformata*, 1622

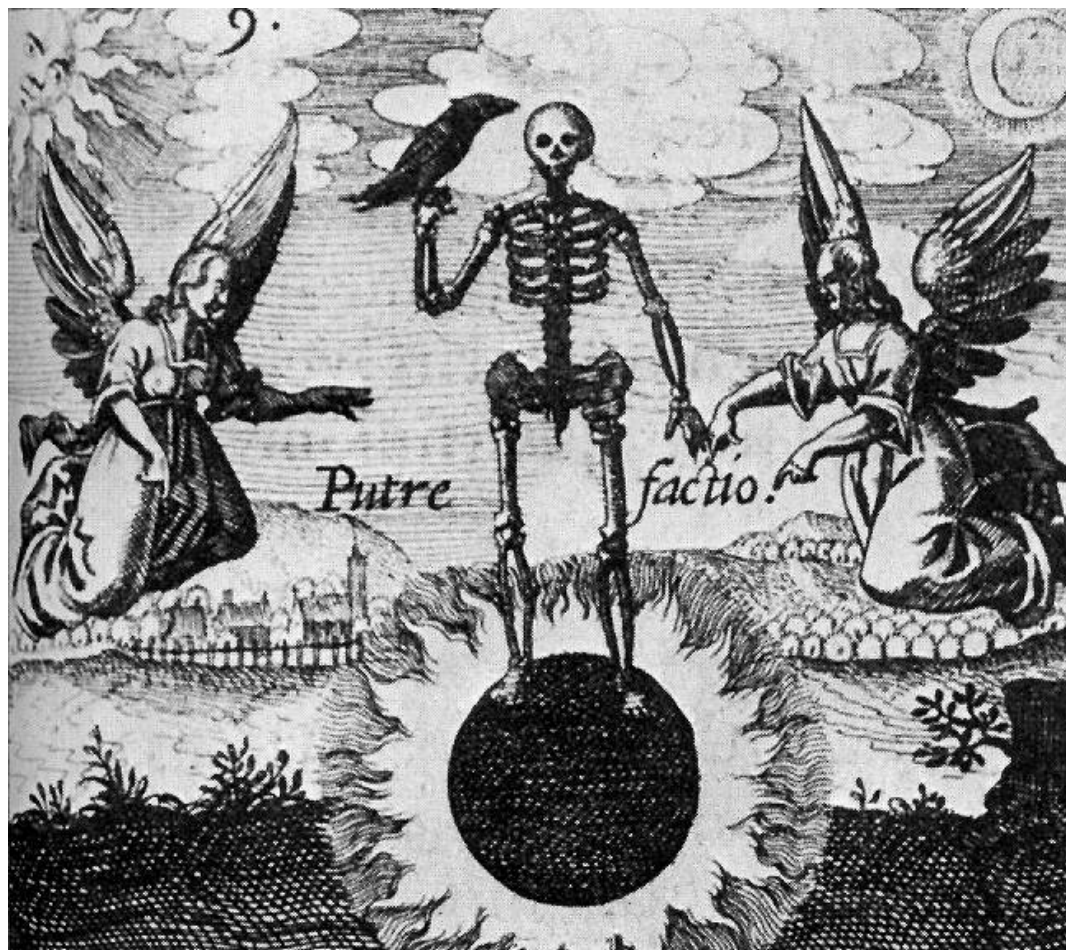

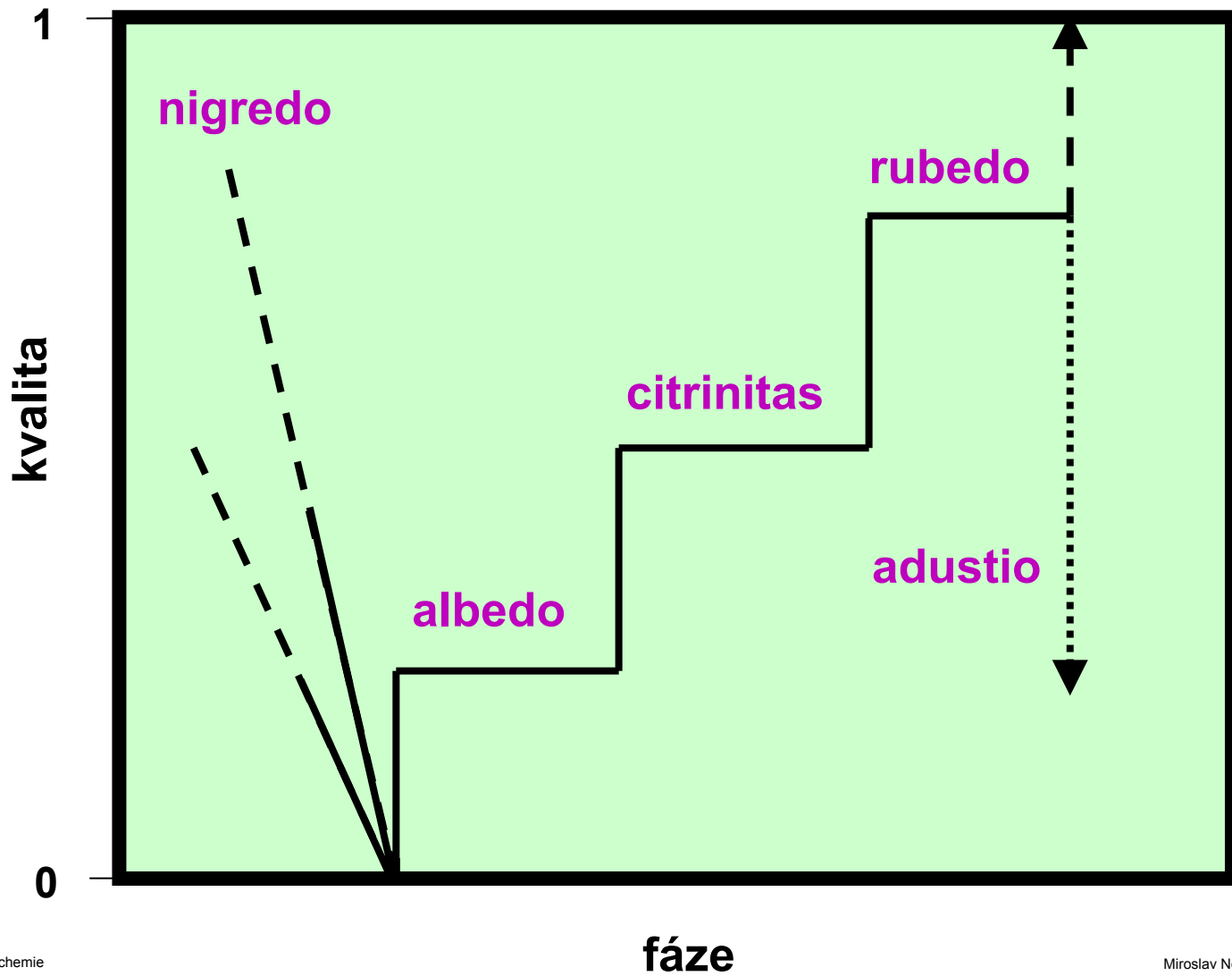
černá	<i>nigredo</i>	havran	umrtvení, redukce kovu na <i>prima materia</i>
bílá	<i>albedo</i>	holubice	přijmutí filosofické rtuti
žlutá	<i>citrinitas</i>	slunce	přijmutí filosofické síry
červená	<i>rubedo</i>	král, lev	vznik kamene mudrců, <i>ultima materia</i>

pestré barvy (duha, *iris*;
paví ocas, *penna pavonis*)

lapis philosophorum - *prima materia* → *ultima materia*
(těžký, tmavě červený lesklý prášek)

Fáze	Korespondence	Barva	Popis
<i>Nigredo</i>	voda-chladno- zima-Saturn	zčernání	redukce na <i>prima materia</i> , rozklad k prapodstatě
<i>Albedo</i>	vzduch-vlhko- jaro-Venuše	zbělení	pročištění <i>prima materia</i> tak, aby mohla akceptovat tinkturu
<i>Citrinitas</i>	oheň-teplo-léto- Jupiter	zežloutnutí	<i>materia prima</i> absorbuje ohnivou zlatavou tinkturu
<i>Rubedo</i>	země-sucho- podzim-Mars	zčervenání	vrcholná fáze, při zčervenání-znachovění (<i>losis</i>) je produkován kámen mudrců
<i>Adustio</i>	možná fáze, není nutná	zrezivění, zhnědnutí	zničení velkého díla, podklad pro další <i>nigredo</i>

*Tu býval rudý lev, ten ženich smělý,
s lilií družěn vlažnou koupelí,
pak po všech komnatách je proháněli,
v nichž snoubenci se spářit museli.
Když v barvách pak, jež hrály po křivuli,
zjev mladé královny se objevil,
poved se lék a choří pohynuli,
nikdo se neptal: kdo se uzdravil ?*

Goethe: Faust (překlad O. Fischer)

AQUA VITAE

- ◆ **jiná forma kamene mudrců - elixír života**
- ◆ **léčení těla - uzdravení, nesmrtelnost**

Mappae clavicula ad efficiendum aurum, ~ 1130 n.l.

"Smíšením čistého, velmi silného vína se třemi částmi soli a zahříváním ve vhodných nádobách vznikne tekutina, jež zapálena shoří, nechávajíc nespálenou hmotu."

"De comixtione puri et fortissimi *xknk* cum III *qbsuf tbmkt* cocta in eius negocii vasis fit aqua quae accensa flammans incombustam servat materiam."

parte

salis

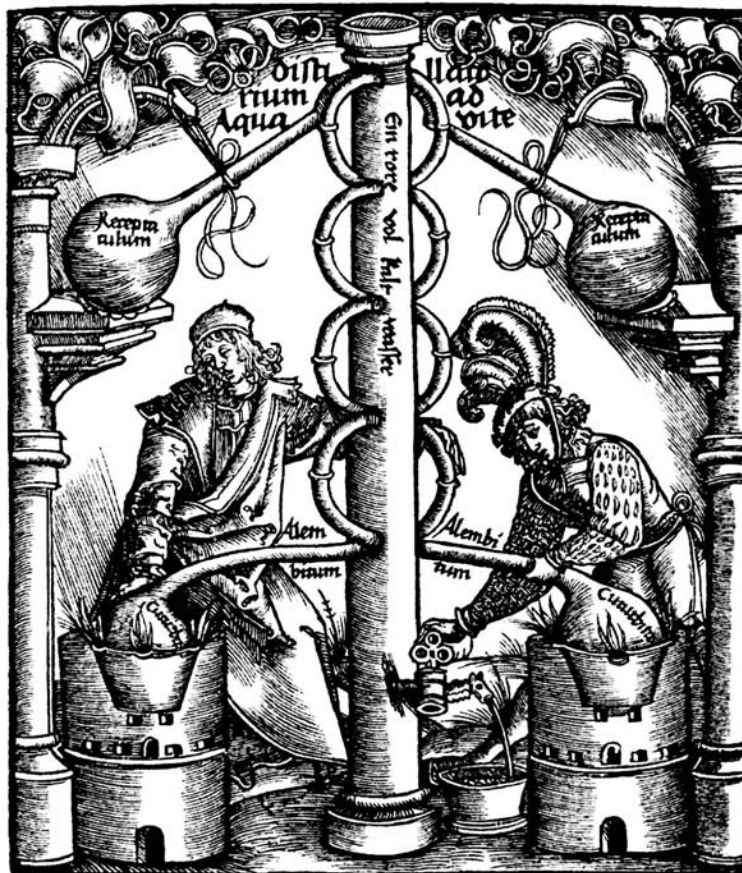
vini

Liber de arte Distil

landi de Compositis.

Das büch der waren kunst zü distillieren die

Composita vñ simplicia / vñ ds Büch thesaurus pauperū / Ein schatz d'armē ge-
nāt Ricartū / die brösamlin gefallen vō dē büchern d'Arny / vñ durch Experimēt
vō mir Hieronimo brüschwick vñ geclubt vñ groffenbart zü trock dent diē es begerē.

getruckt un genidigt in die keiserliche frey statt Strasburg
uff sancte Mathis abent in dem jar 1507.

**Hieronimus
Brunschwig,
Liber de arte
Distilandi de
Compositis.
Strasburg,
1507**

ALCHYMICKÁ NOMENKLATURA

ALCHYMICKÁ NOMENKLATURA

• nesystematická a neracionální

Každá známá chemická látka měla svůj specifický název

- podle své barvy (*mercurius precipitatus ruber*)
- podle vzhledu (*hepar sulfuris*)
- podle původu (*sal ammoniacum*)
- podle fyzikálních vlastností (*butyrum antimonii*)
- po svém objeviteli (*sal Glauberi*)
- arabská jména (*al-kohl*)

... a značku (logogram)

Lapis infernalis	$K_2CO_3, AgNO_3$
Magisterium tartari vitriolati	K_2SO_4
Marcasita plumbea	Sb
Mercurius calcinatus per se	HgO
Mercurius corrosivus	HgO
Mercurius praecipitatus	červený HgO (Geber)
Mercurius praecipitatus per se	HgO
Mercurius praecipitatus ruber	HgO
Mercurius sublimatus rubeus non corrosivus	HgO

Oleum tartari	K_2CO_3
Oleum vitrioli	H_2SO_4
Saccharum saturni	octan olovnatý, $(Pb(C_2H_3O_2)_2)$
Sal aeratus	$KHCO_3$
Sal albus	borax
Sal alkali vitriolatus	K_2SO_4
Sal ammoniac, ammoniacum, armoniac	NH_4Cl
Sal ammoniacum fixum	$CaCl_2$
Sal ammoniacum volatilis	$(NH_4)_2CO_3$
Sal commune, marine, fossile	$NaCl$
Sal cornu cervi	$(NH_4)_2CO_3$

Sal gemmae	NaCl
Sal Glauberis, Sal mirabilis	Na ₂ SO ₄
Sal marinus regeneratus	KCl
Sal nitri, Sal nitrum	KNO ₃
Sal Seignettii	vínan sodno-draselný
Sal tartari	K ₂ CO ₃
Sal vitrioli	FeSO ₄
Spiritus aceti	kyselina octová
Spiritus fumans, Liquor fumans Libavii	SnCl ₄
Spiritus nitri coagulatus	KNO ₃
Spiritus salis	HCl

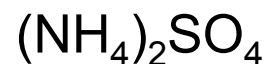
Spiritus salis ammoniacum	$(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$
Spiritus veneris	koncentrovaná kyselina octová
Spiritus vitrioli	H_2SO_4
Sublimatum corrosivum	HgCl_2 (Geber)
Sulphur album fixatum	KNO_3
Tartarum vitriolatum	K_2SO_4
Terra calcareata caustica	$\text{Ca}(\text{OH})_2$
Terra ponderosa	BaSO_4 , BaO
Terrae vitriolated	sírany kovů
Turpethum minerale	hydrolyzát HgSO_4 (Basilius Valentinus)
Tutia	asi uhličitan zinečnatý

VITRIOL

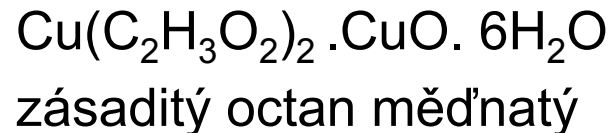
Vitriolum album

Vitriolum ammonium

Vitriolum veneris cum alkali
fixo praecipitatum

V.I.T.R.I.O.L.U.M.

*Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies
Occultum Lapidem Veram Medicinam*

Navštiv nitro Země a (svým) napravením objevíš
skrytý kámen, který je tím pravým lékem

***vitrum* = sklo**

- **vysoce redundantní názvy**

Precipitatus ruber

Mercurius calcinatus per se

Mercurius praecipitatus per se

Mercurius praecipitatus ruber

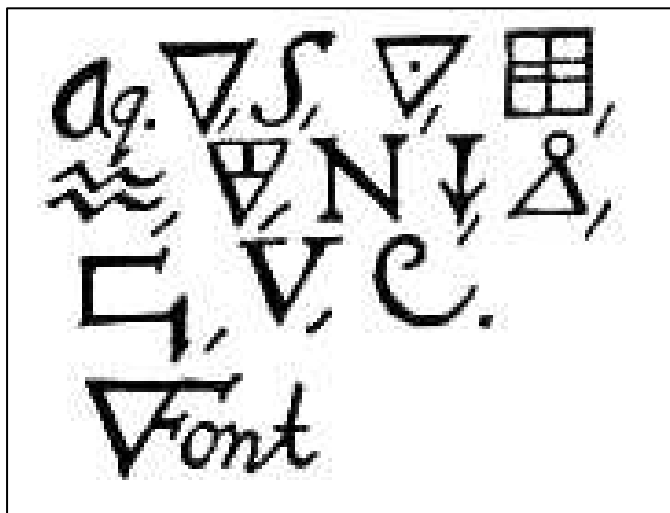
Mercurius sublimatus rubeus non corrosivus

Mercurius praecipitatus

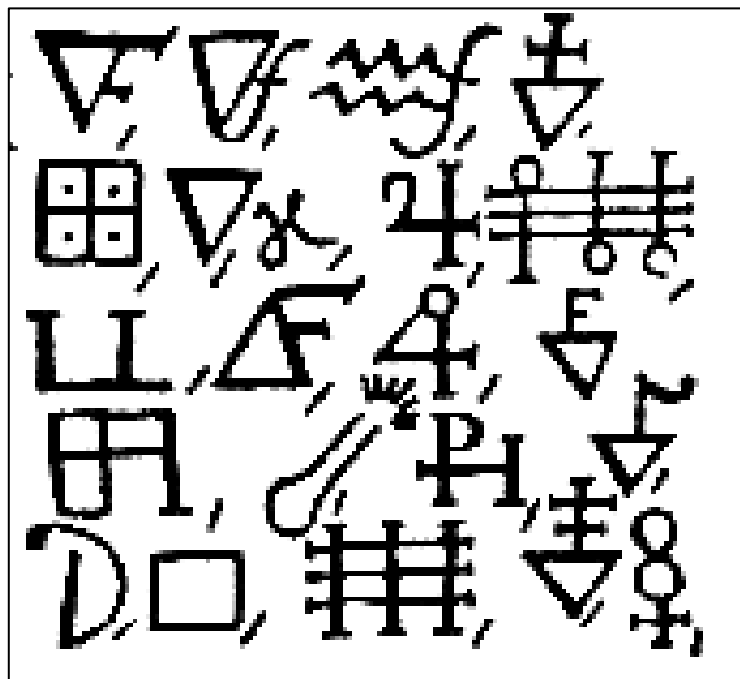
Cinnabaris, cinóbr

- **vysoce redundantní značky (logogramy)**
- **složité alchymistické značky
komplikovaly komunikaci**
- **rostoucí počet známých sloučenin
vyžadoval rostoucí počet značek**

Medicinisch-Chymisch- und Alchemistisches Oraculum,
Ulm, 1755

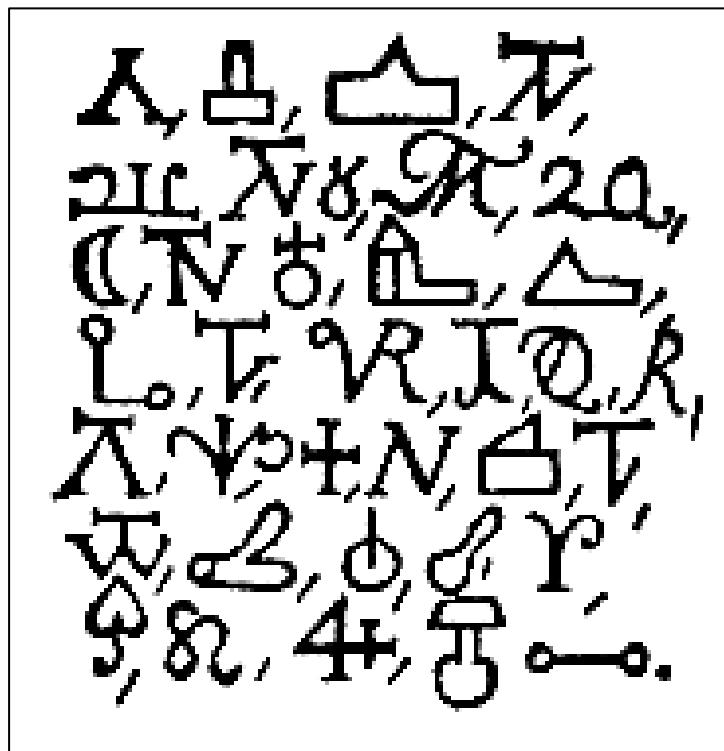
Aqua - voda

Aqua fortis - kyselina dusičná

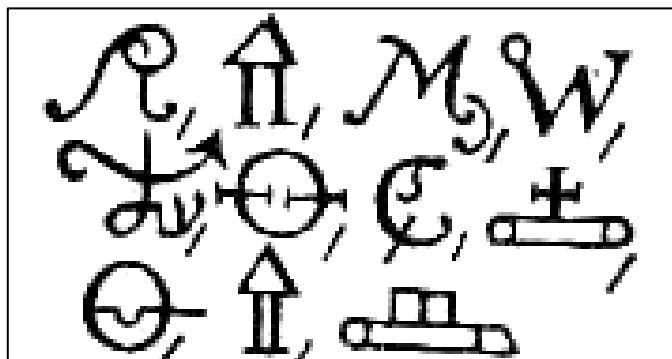

Sal albus - borax, tetraboritan disodný

Alumen ustum
pálený kamenec, síran hlinito-draselný

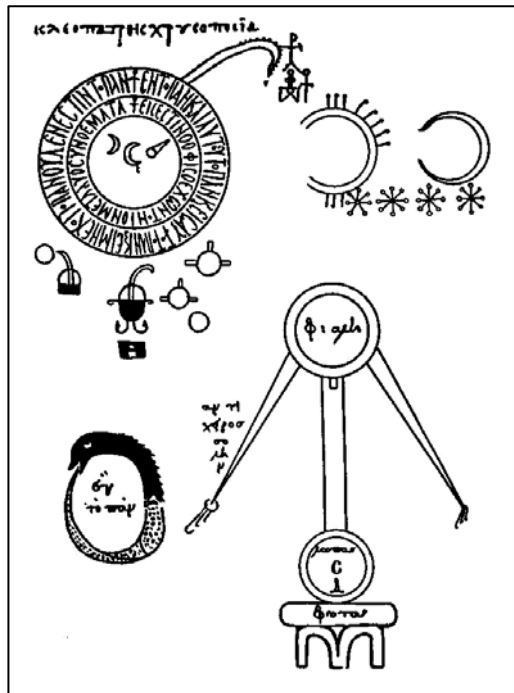
ALCHYMICKÁ TECHNIKA

INSTRUMENTA - ALCHYMICKÉ NÁŘADÍ

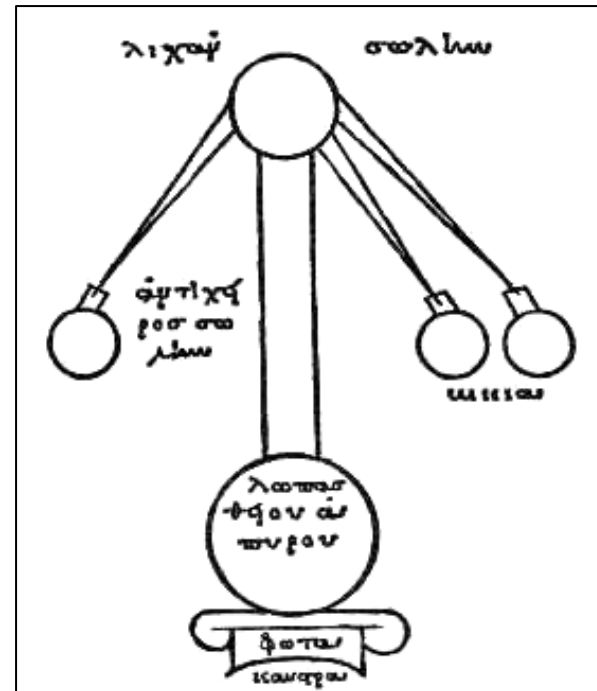
**"Pseudolullus", *Testamentum, duobus libris
universam artem chymicam complectens ...***

**“Co vykonávají elementární a nebeské síly
v přirozených nádobách, to činí též v nádobách
umělých.”**

ŘECKÉ ALCHEMICKÉ PŘÍSTROJE

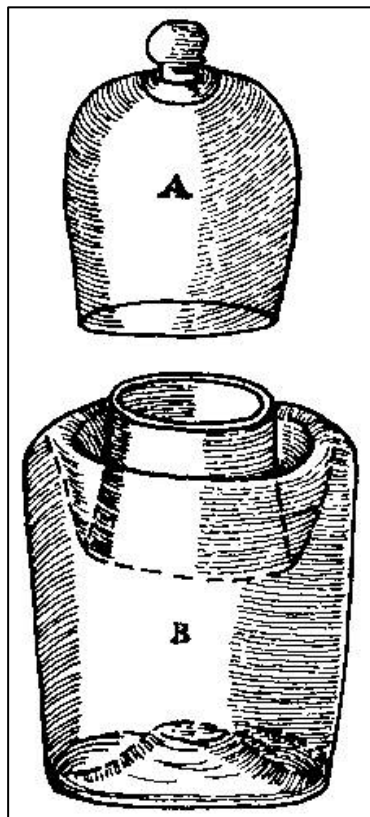

Diibikos - Cleopatra,
Chrysopoia

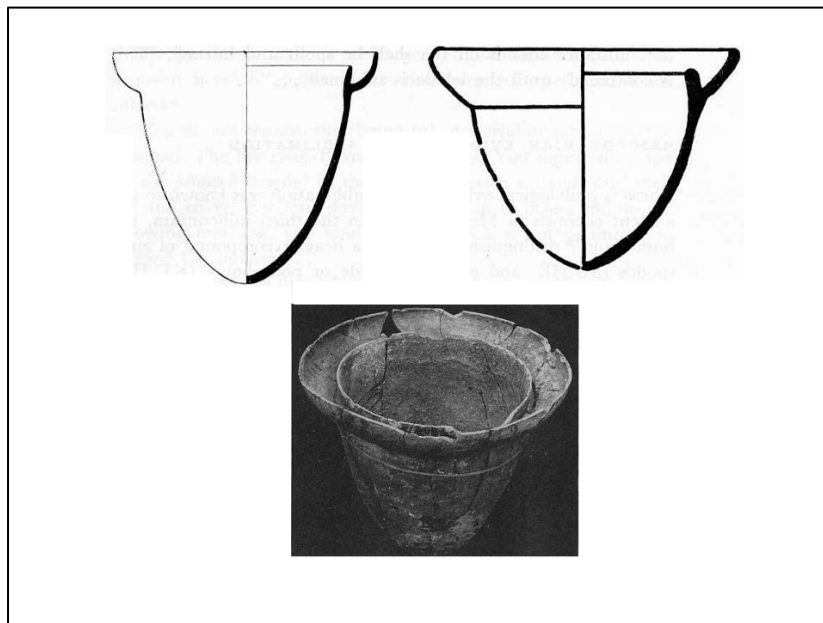

Tribikos - Marie Židovka

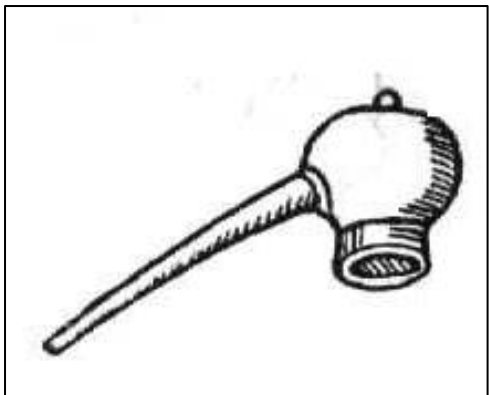
ALCHYMICKÉ NÁDOBY

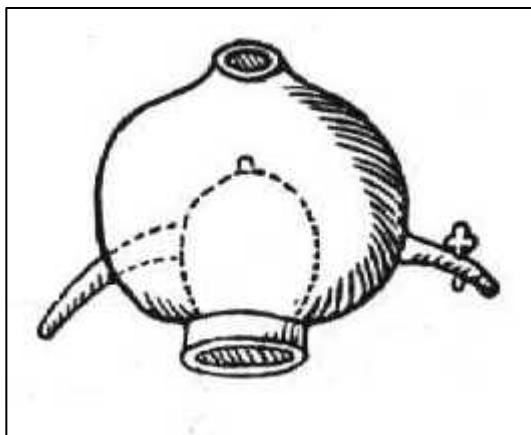
destilační nádoba
Mesopotamie, 3500 př.n.l.

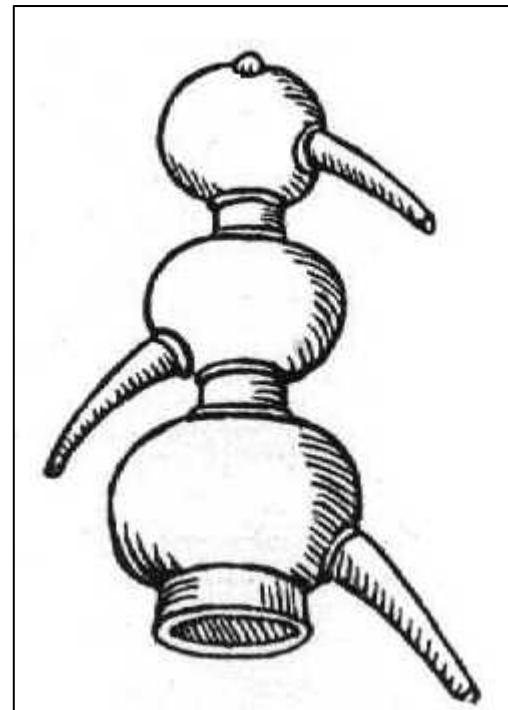
destilační nádoba
John French, *The art of distillation*,
London, 1651

alembicus rostri prolixi

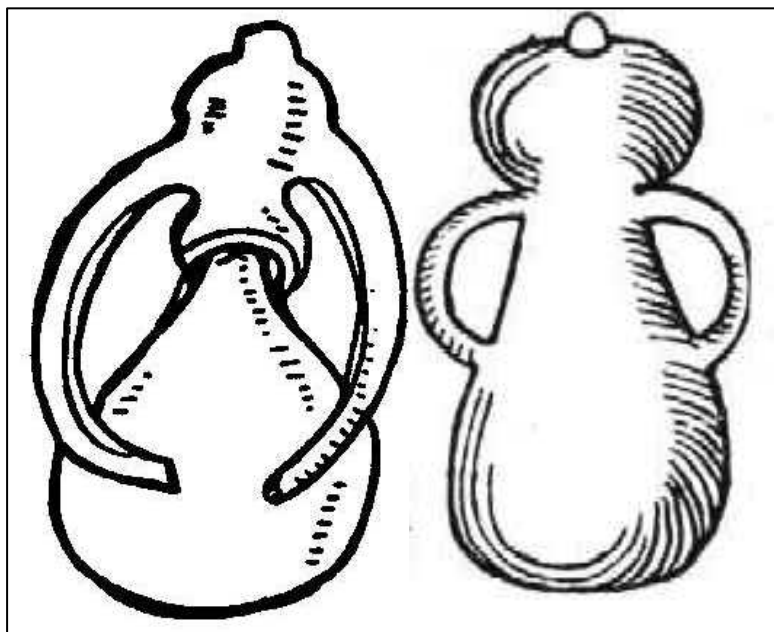
alembicus cum refrigerium

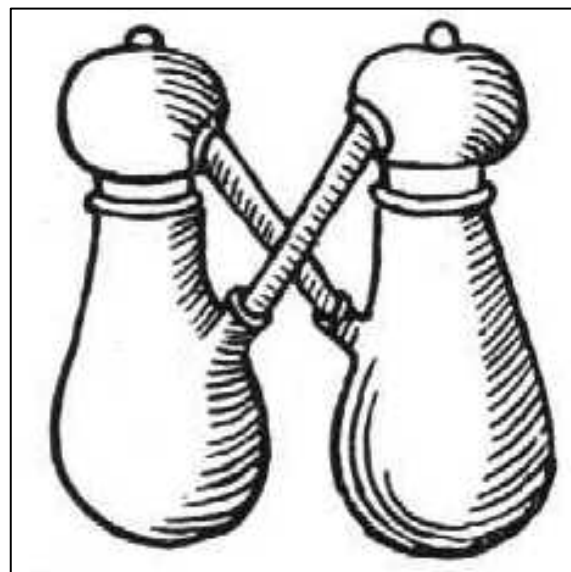
*alembicus rostratus
triplex*

Libavius, Comentarii, 1606

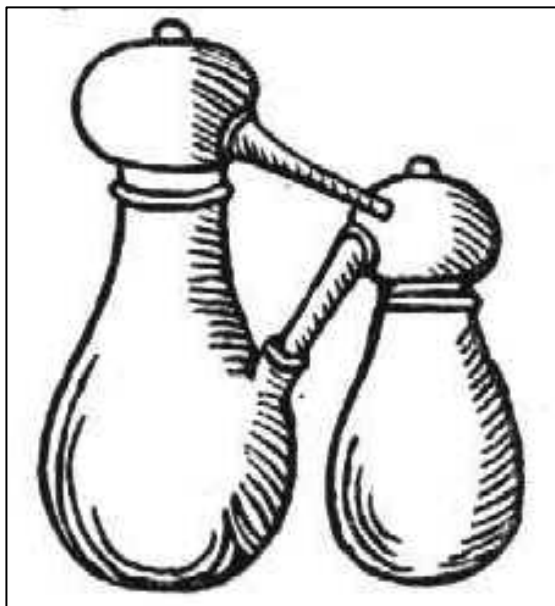

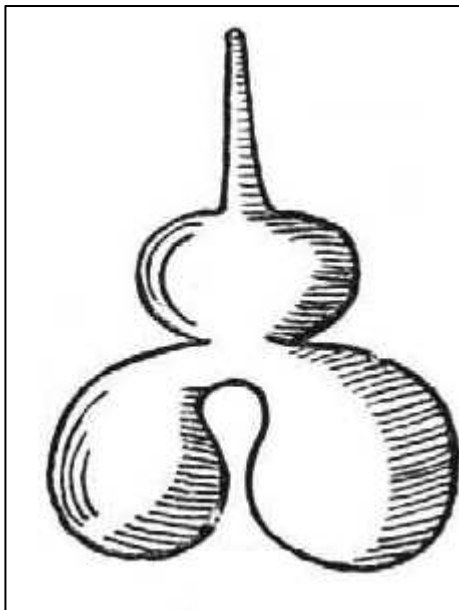
pelicanus (pelikán)

aquila (orel)

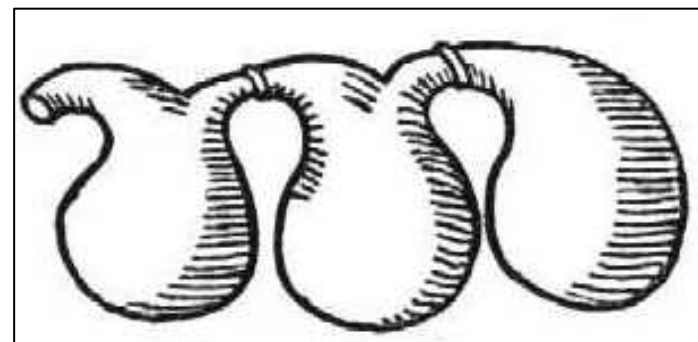
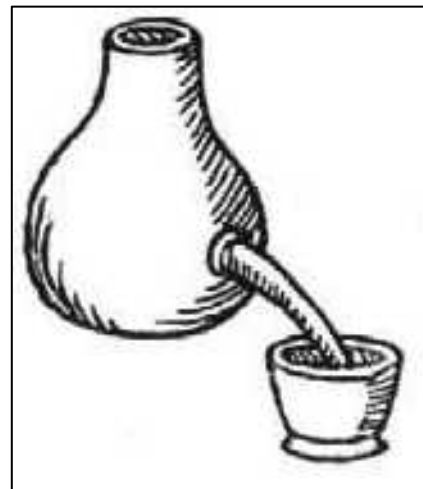

vultur (sup)

crumena
(měšec na
peníze)

excipulus
furax
(zlodějské
jímadlo)

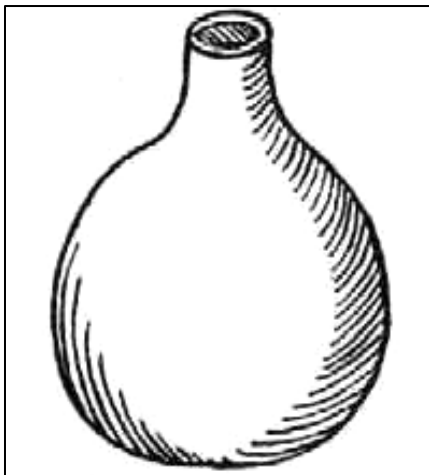

tripudianter

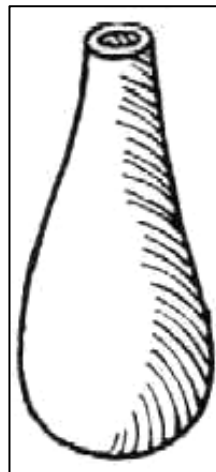

cucurbita sublimatoria
a *aludel*

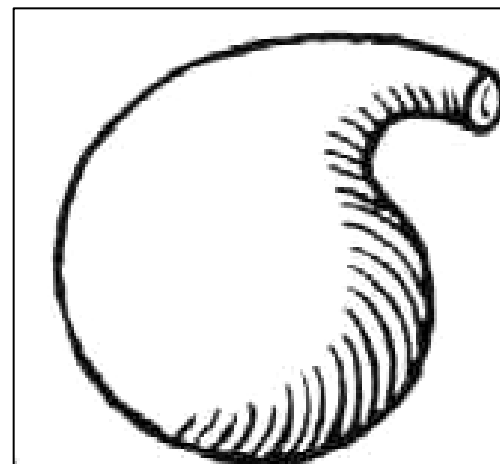
Pseudogeber, 1542

ampulla

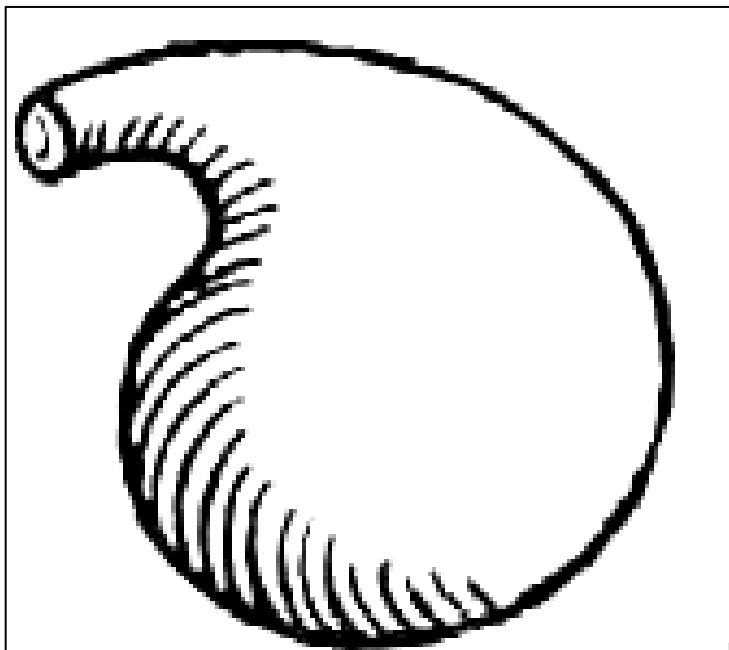

cucurbita

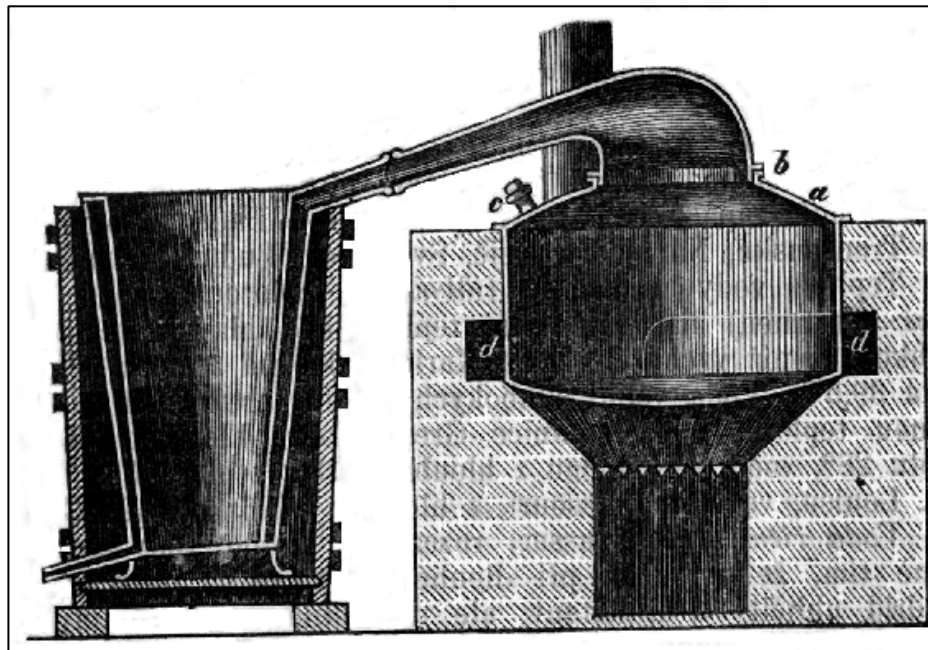

*retorta, cornus
Hermetis*

Libavius, *Comentarii*, 1606

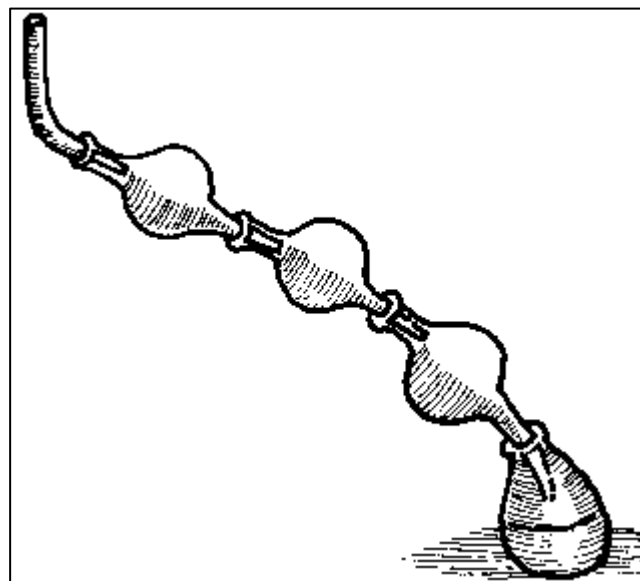
***retorta, cornus
Hermetis***

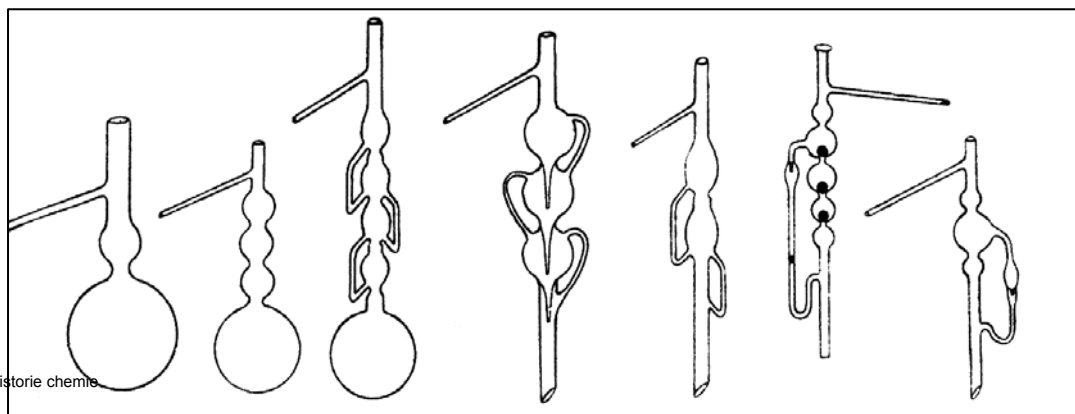
**destilace vody,
1875**

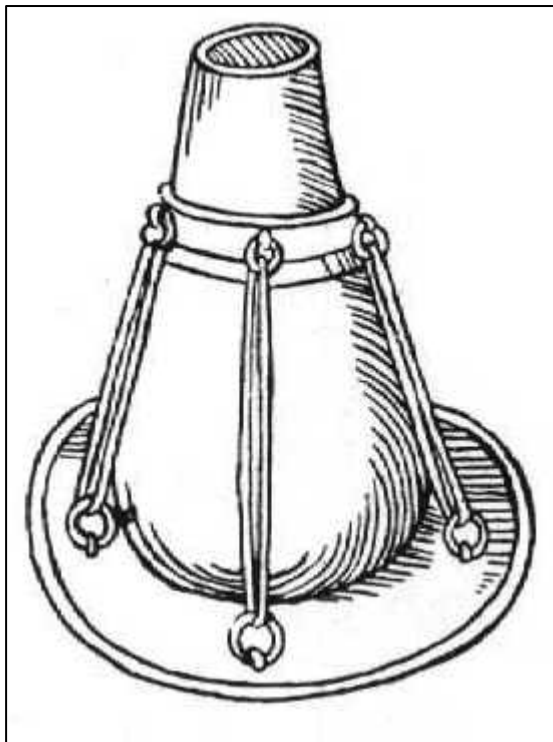

rektifikace, deflegmace
John French, *The art of distillation*, London, 1651

deflegmátory
1952

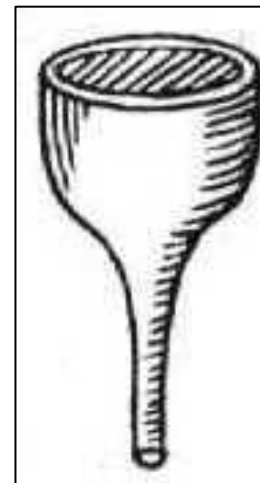
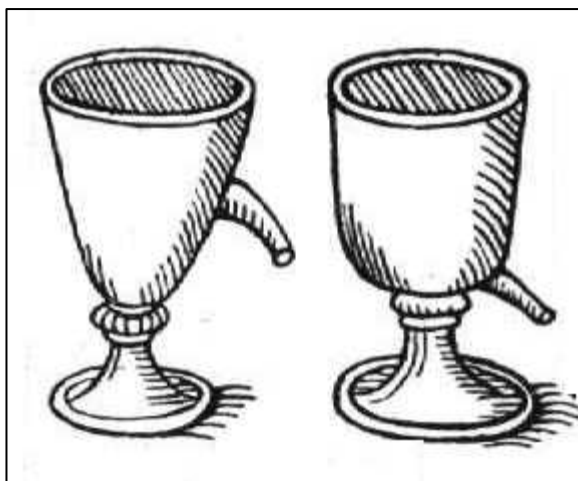
cucurbita ve stojanu

dělicí, usazovací nádoby

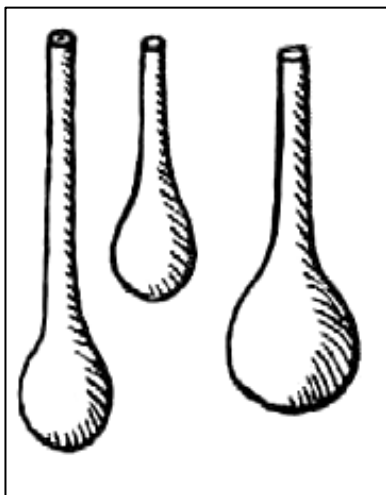

filtrace

nálevka

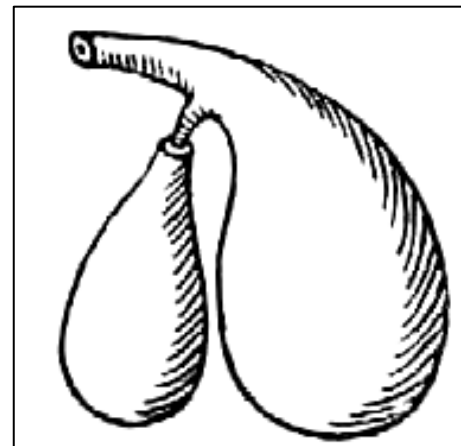
Libavius, *Comentarii*, 1606

phiolae

**krystalizační
miska**

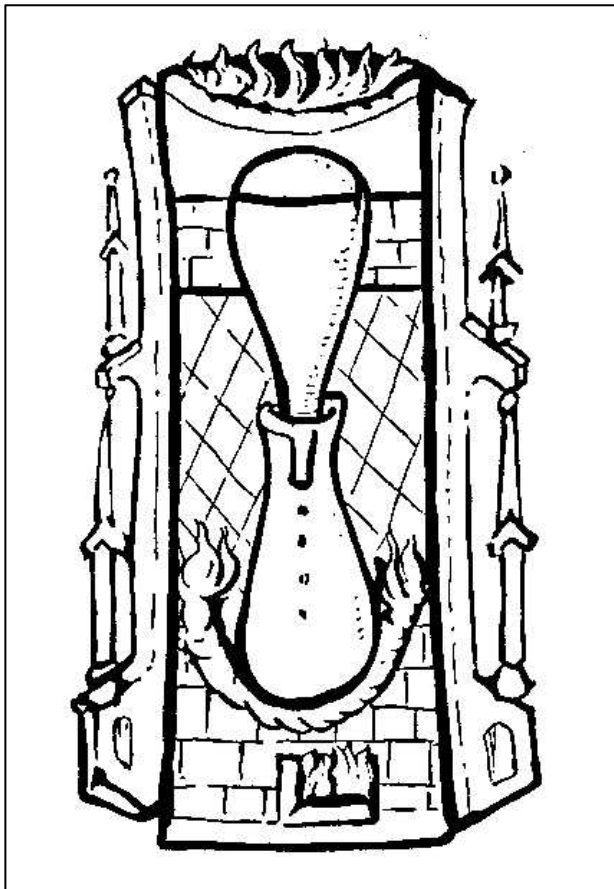
*excipulus
geminus*
(dvojité jímadlo)

Libavius, *Comentarii*, 1606

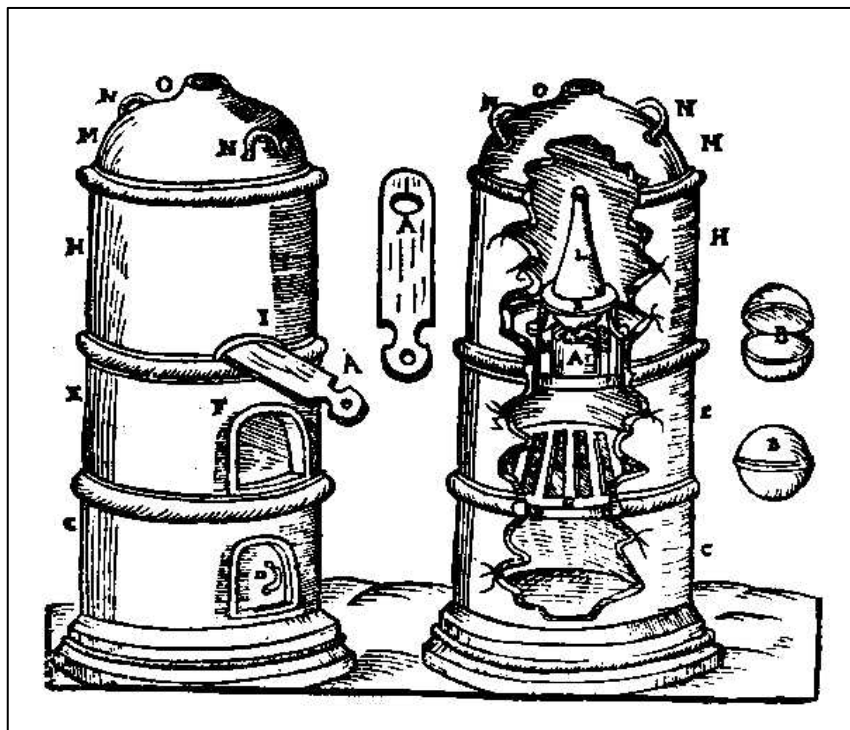
ALCHYMICKÉ PECE

Pseudogeber, *Liber fornacum*

**Peci: kalcinační
sublimační
destilační
tavící
rozpouštěcí
descendenční - *descensorium*
fixační - *athanor***

descensorium

athanor

O pítce

Jest velmi těžko, tajnost' naší pítcky odkrýti, kterou jsou staří filozofové tak vysoce zakryli, nebo my jsme o rozličných pítkách v našich knihách zmínku učinili, však se toliko jediná pítka užívá, kterouž Athanor jmenujeme, což se vykládá **nesmrtedlný voheň**, nebo voheň dává, vždy v jednom stupni zůstávající, od počátku až do konce našeho kamene, obživující a dozrálé činíc.

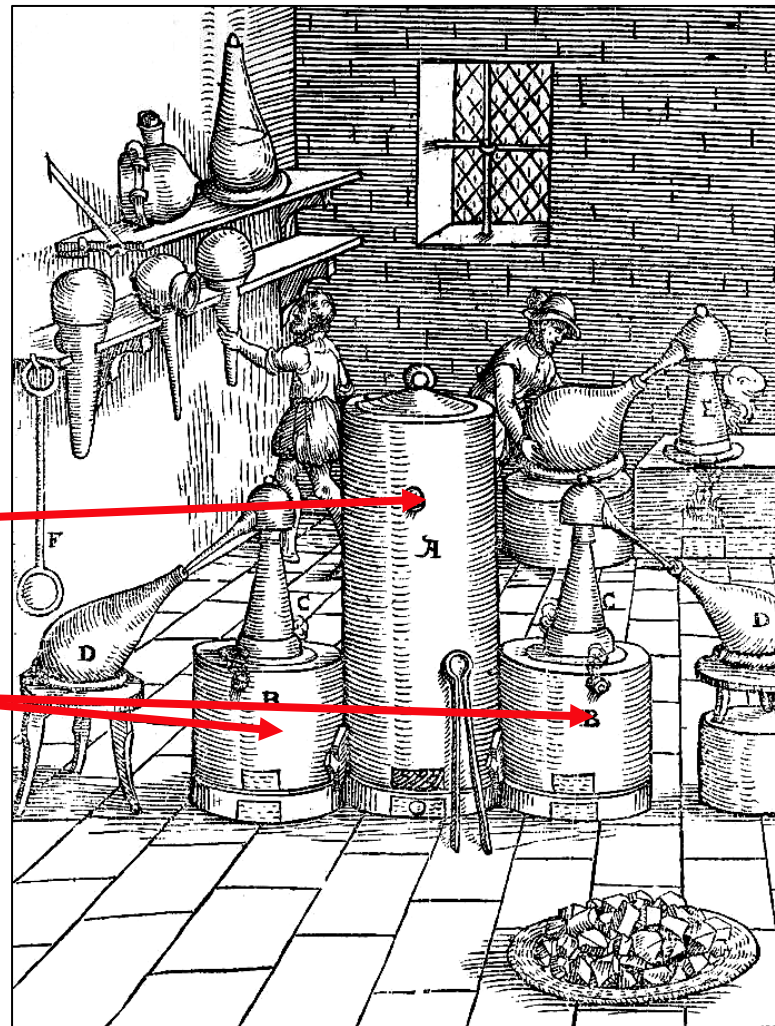
**Bavor ml. Rodovský z Hustiřan, *Knih*
o dokonalém umění chymickém, 1585**

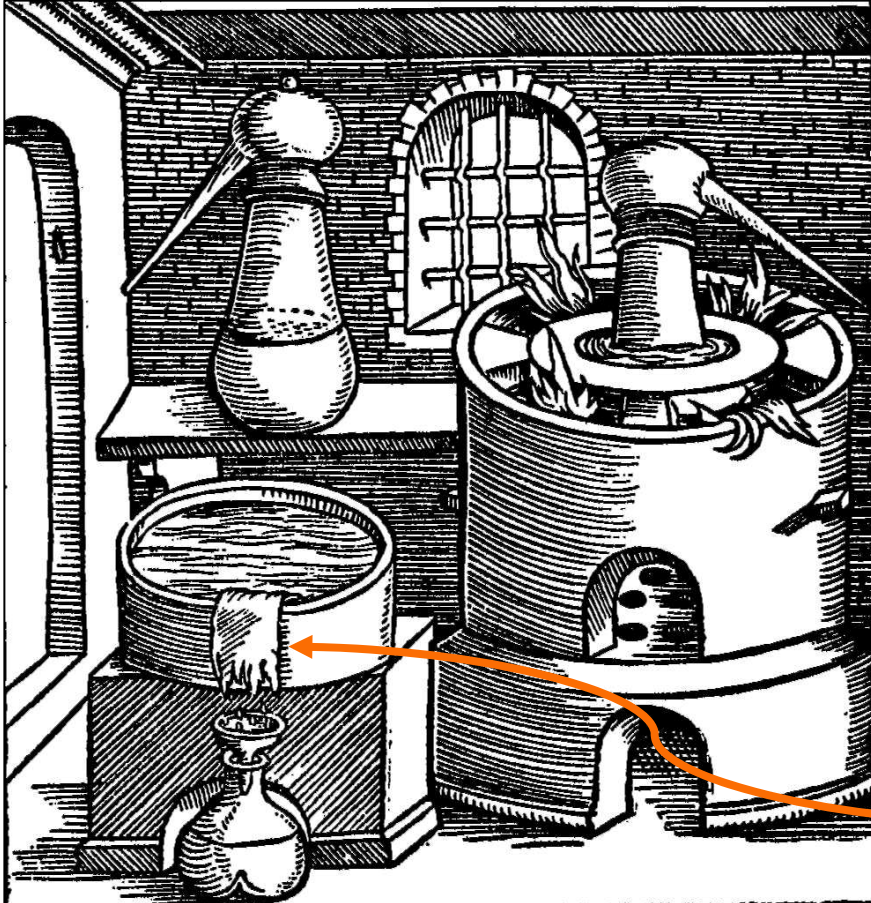
destilační pec
"fauler Heinz"

Lazarus Ercker,
Arte subterranea, 1684

zásobník na dřevěné uhlí

pícky

*destilace z vodní
lázně*

destillatio per lacinias
- překapávání látkovými
proužky

LUTACE, *Lutum sapientie*

(*Lutum sapientie* = bláto moudrosti)

- hermetické spojení nádob, zalepení trhlin
- různé podle účelu
(destilace - vlhko, sublimace - suché teplo apod.)

základ: mouka anebo jíl + bílek + voda (louh, pivo) + vápno, sůl, kamenec, minium, atd.

tužidla: písek, hrnčířské střepy, klejt, okuje, kovové piliny, cihlový prach, křída, vlna, vlasy, nitě, traviny, papír, koňské kobližky, atd.

vázací složky: síra, mastix, fermež, vyzina, hovězí krev, oleje, tartarový olej, atd.

Sigillum Hermetis - zatavení sklem - buď stisknutím hrdla nebo přitavením skleněného víka skelným prachem (v podobě tmelu, např. s bílkem)

VÁHY

jednotka	g	používání
římská libra	327,0	ca 700 BC - 476 AD
francouzská libra (livre)	489,5	středověk
dánská libra (pond)	492,2	18. století
britská libra (pond)	453,6	dosud

- **vídeňská libra = 32 lotů = 560 g**

1 lot = 17,5 g

- **lékárnická libra = 24 lotů = 420 g**

2 loty = 1 unce

1 unce = 8 drachem

1 drachma = 3 škrupule

1 škrupule = 2 gránů

1 unce = 35 g

1 drachma = 4,38 g

1 škrupule (skrupl) = 1,46 g

1 grán = 0,073 g

ALCHYMIE V JINÝCH ČÁSTECH SVĚTA

INDICKÁ ALCHYMIE

počátky od 9. století n.l.

analogie tetrasómiální nauky • *pančabhúta* - 5 elementů

<i>prathví</i>	- země
<i>áp</i>	- voda
<i>tédžas</i>	- oheň
<i>váju</i>	- vzduch
<i>akáša</i>	- vzdálená analogie kvintesence

Descensorium

Destilace

वलभी यन्त्रम्

Pelikán

ČÍNSKÁ ALCHYMIE

vycházela z taoismu - princip *jing* a *jang*

nedělitelná polarita světa, mužský a
ženský princip, světlo a tma ...

"vnější alchymie" - *waidan*

"vnitřní alchymie" - *neidan*

◆ elixír života → nesmrtelnost

ALCHYMIE - SHRNU TÍ

VLASTNOSTI ALCHEMISTY

Summa perfectionis magisterii (Pseudogeber, 13. st.)

Alchymista musí mít silné a zdravé tělo

Musí mít klidnou povahu

pevnou vůli

trpělivost

vytrvalost

píli

Musí být vzdělán v sedmi svobodných uměních

**gramatika, rétorika, dialektika,
aritmetika, geometrie, hudba, astronomie**

Musí umět latinsky

ALCHYMIE - SHRNU TÍ

převládající perioda 300 - 1600 n.l.

Rozdělení alchymie:

• mysticko-alegorická alchymie

• praktická alchymie

→ moderní chemie

• podvodná alchymie

- **Alchymisté byli vzdělaní**
- **Formulovali hypotézu - transmutaci látek**
- **Hypotézu se jim nepodařilo dokázat**

DĚDICTVÍ ALCHYMIE

- chemické přístroje
- jednotkové operace
- řada chemických sloučenin

TRIKY ALCHYMIKŮ

Auri sacra fames
(=prokletý hlad po zlatě)

- **Napodobeniny zlata a stříbra - slitiny**

zlato - mosaz, tombak, bronz

Aristoteles (384-322 př.n.l.) - slitiny Cu a Zn nebo Sn mají zlatou barvu
= není všechno zlato, co se třpytí

stříbro - Cu + As

- **Podvodné techniky**

dutá tyčka, uvnitř zlato
tyglík s dvojitým dnem
dřevěné uhlí se zlatem uvnitř
zlatý prach, dmychaný do slitiny se vzduchem

Jeden příklad za všechny:

Leonhard Thurneisser z Thurnu (1530, †asi 1596)
1586 v Římě - z poloviny pozlatil železný hřebík ponořením
do jisté taveniny

**hřebík se skládal z železné a zlaté části,
zlato bylo maskováno barvou, která v tavenině shořela**

**Někteří alchymisté se stali sami obětí omylu,
když získali jistá množství zlata z kovů nebo
rud, kde byly tyto kovy přítomny**

MOHL EXISTOVAT "KÁMEN MUDRCŮ" ?

Cornelis Johannes van Nieuwenburg (1889-1985),
Technická universita, Delft

- opakoval alchymické experimenty při zachování posloupnosti barevných změn, majících proběhnout při vzniku kamene mudrců:

- Hg_2O - černý
- HgO - červený (srážením Hg^{2+} alkáliemi - žlutý)
- Hg_2Cl_2 , HgCl_2 - bílý
- Ag_2O - tmavěhnědý až černý

$2 \text{ Au} + 3 \text{ Cl}_2 \rightarrow 2 \text{ AuCl}_3$	chlorid zlatitý	červený, roztok hnědočervený
$\text{AuCl}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2[\text{AuOCl}_3]$	kyselina oxo- chlorozlatitá	roztok hnědočervený
$\text{H}_2[\text{AuOCl}_3] + 2 \text{ Ag} \rightarrow$ $\text{Ag}_2[\text{AuOCl}_3] + \text{H}_2$	OXO- trichlorozlatitan stříbrný	žlutý
$\text{AuCl}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{Au}[\text{Cl}_4]$	kyselina chlorozlatitá	žlutá roztok žlutý
$2 \text{ HNO}_3 + 6 \text{ HCl} + \text{ Au} + \text{ Ag} \rightarrow$ $\text{ Ag}[\text{AuCl}_4] + 2 \text{ NOCl} + 4 \text{ H}_2\text{O}$	chlorozlatitan stříbrný	červený, krystalický, nehygroskopický

lučavka královská

- těžký, červený prášek
- vzhledem odpovídá **kameni mudrců** podle představ alchymistů

obsahuje ca 44 % Au - při jeho vhození do taveniny se Au může objevit jako kov

Mohl vzniknout - i nevědomky - při zpracování amalgamu zlata:

- amalgam zlata do obsahu 10 - 12 % - **stříbřitý a tekutý jako samotná rtuť**

anebo amalgamu stříbra:

- amalgam stříbra - **stříbřitý, tekutý do ca 20 % Hg**

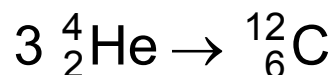
PŘEDSTAVY ALCHYMIKŮ V SOUČASNÉM SVĚTLE

**prachoplynové mlhoviny (vodík) → gravitační
působení → protohvězda
zažehnutí termonukleární reakce
H → He → Li, Be, Ar, O ad.
vysoké teploty v jádru hvězd → těžké prvky**

Salpeterova reakce

- ◆ různé látky se navzájem liší poměrem **4**
obsažených pralátek (elementů, živlů)
(PODLE TETRASOMIÁLNÍ NAUKY)

A_aE_eF_fW_w

A - vzduch

E - země

F - oheň

W - voda

- ♦ různé látky se navzájem liší poměrem **2** obsažených pralátek (elementů, živlů)
(PODLE SULFOMERKUROVÉ NAUKY)

S - síra
M - rtuť

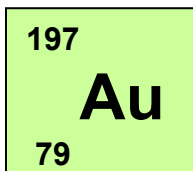
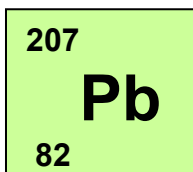
protonové, atomové číslo Z

hmotnostní, nukleonové číslo A

neutronové číslo $N = A - Z$

(stabilní izotopy)

O. Hahn a F. Strassmann (1939)

